

2. Безрукая А.Н. Лексико-семантические и фонетические манифестации языковой вариативности (на материале английского языка Великобритании, США и Канады) : автореф. дис. на соискание степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / А. Н. Безрукая. – Белгород, 2009. – 19 с.
3. Быкова О. И. О когнитивно-языковых механизмах актуализации этноконнотации в концептах культуры / О. И. Быкова // Когнитивная семантика : Вторая междунар. школа-семинар. – Тамбов : Изд-во Тамбовск. ун-та, 2000. – С. 50-52.
4. Демьянков В. З. Теория прототипов в семантике и прагматике языка // Структуры представления знаний в языке. / Отв. редактор Кубрякова Е. С. / В. З. Демьянков. – М. : ИНИОН РАН, 1994. – С. 32–86.
5. Луев Г. В. Фреймы – сценарии для описания смысловой структуры слова / Г. В. Луев // Теория верификация лингвистических отношений. – М. : Издательство Московского университета, 1998. – С. 93-103.
6. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314 с. – (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия).
7. Baldrige J. Linguistic and social characteristics of Indian English [Электронный ресурс] / J. Baldrige. – Режим доступа до статті : <http://www.languageinindia.com/junju2002/baldrigeindianenglish.html>.
8. Crystal D. Global Understanding for Global English / D. Crystal // Вестник МГУ. Серия 19. – 2001. – № 4. – С. 13-27.
9. English in India [Электронный ресурс] / Information on India – Languages in India // Режим доступа до статті : <http://adaniel.tripod.com/Languages3.htm>.
10. Fillmore Ch. J. An alternative to checklist theories of meaning / C. J. Fillmore // Proceedings of annual meeting of the Berkeley Linguistics Society. – Berkley, 1975. – V. 1. – P. 123–131.
11. In the English-Speaking World / [edited by Carol Goodwright, Janet Olearski]. – London : Chancered International Publishers, 1998. – 128 p.
12. Indian English [Электронный ресурс] // Режим доступа до статті : http://en.wikipedia.org/wiki/Indian_English

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алла Анісімова – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Наукові інтереси: лінгвокультурологія, лінгвокогнітивістика та етнолінгвістика.

Олександра Ришкова – аспірантка Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Наукові інтереси: лінгвокультурологія.

КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНА КОНОТАЦІЯ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Олена АРДЕЛЯН (Кіровоград, Україна)

У статті розглядаються фразеологічні одиниці з власними назвами, які є віддзеркаленням суспільних та культурних процесів. Робиться спроба проаналізувати культурно-національну конотацію англійських фразеологізмів та паремій.

The article runs about the proper names role in phraseological units, which reflect social processes. The author analyses the cultural connotation of phraseological units and proverbs with proper names.

Лінгвокраїнознавча орієнтація у фразеології зумовила підвищений інтерес дослідників до вивчення культурно-національної конотації фразеологізмів та паремій [Баран Я.А., Верещагін Є.М., Костомаров В.Г., Маслова В.А., Пасік Н.М., Телія В.Н., Харчук О.В.]. Культурно-національна конотація розглядається як інформація, що включає різні соціальні, етнографічні, географічні, історичні відомості й несе в собі асоціативно-образну інформацію носія мови.

Фразеологічний склад мови є специфічною національно маркованою частиною лексики [3: 339], дзеркалом, в якому лінгвокультурна спільнота ідентифікує свою національну самосвідомість та світобачення. “Національний колорит у ФО, що виявляється як у плані змісту, так і в плані вираження, створюється їх історичним та етноситуативним мотивуванням, лінгвокраїнознавчим фоном, лексичними компонентами та структурою” [1: 61]. Факти історії країни, географії, економіки, образу життя – всі вони представлені в семантиці багатьох ФО, тобто ми можемо говорити про національно-культурну семантику фразеологізмів.

Фразеологічна семантика зумовлюється характером участі та взаємодії компонентів у створенні цілісного узагальнено-образного фразеологічного значення. Загальноновизнаною є думка, що при переосмисленні вільного словосполучення слова, які до нього входять (особливо ті, які мають первинно-номінативне значення), деактуалізуються в семантичному відношенні, втрачаючи при цьому денотативну направленість. Процес становлення ФО характеризується зрушеннями в семантичній структурі, лексичному значенні компонентів, внаслідок чого відбувається “докорінна перебудова відповідних сем, зміщення у них ієрархічної залежності денотативних, конотативних, потенціальних (віртуальних) сем, що

приводить зрештою до виникнення фразеологічного значення, в основі якого лежить поняття” [2: 94-95].

Яскравими лексичними компонентами національно забарвлених ФО є власні імена. Онімія певної мови є відбитком культури суспільства, тому виникає потреба в лінгвістичних дослідженнях ВН у етнолінгвістичному, функціональному й інших аспектах. ВН акумулюють у собі різного роду інформацію і дають змогу простежити етноісторичні зв'язки мовного середовища, взаємодію з культурами інших народів. ВН є кодами певної суми фонових знань, специфічними видами згорнутих національно-культурних текстів, що зберігають у своїй семантичній пам'яті культурно-історичні сюжети, вписані у сучасну суспільну свідомість.

Фразеологізми через імена повідомляють про своєрідні звичаї, спосіб мислення, історію та міфологію етносу. Власні назви, з притаманними їм культурно-історичними конотаціями, відіграють важливу роль орієнтира у часі та просторі. Конотація – це продукт історичного розвитку слів і словосполучень. Конотації відображають уявлення носіїв мови про асоціативні зв'язки позначуваної словом реалії з властивістю іншої названої реалії як за подібністю, так і за суміжністю. Конотації формуються на основі постійних асоціативних зв'язків у носіїв даної мови. Таким чином, конотації базуються на різних асоціаціях, які викликає семантика слова чи його внутрішня форма [4: 112-113].

Прислів'я та приказки, до складу яких входить антропонім, мають яскраве національне маркування для іншокультурного реципієнта. У даних текстах антропонім виступає як ім'я власне, багате різними асоціативними зв'язками і конотаціями, але вже має переносне значення і вживається для цілого ряду ситуацій. Воно вже не відноситься до свого певного носія, а як би вбирає в себе всі притаманні йому риси і наділяє ними будь-який інший об'єкт, характеризує його дії, вчинки, висуваючи на передній план не саму назву, а її оцінку, ставлення мовця як до об'єкта, що носить це ім'я, так і до нового об'єкту, на який це ім'я переноситься. У поняттєвому плані іншокультурні прислів'я та приказки з елементом-антропонімом складні, тому що для виокремлення їх значення, а також порівняння їх зі значеннями еквівалентів у рідній мові реципієнту, як правило, необхідні додаткові фонові лінгвокраїнознавчі знання.

ФО з ономастичним компонентом являють собою багатий матеріал, на прикладі якого можна продемонструвати, як оніми конотують різні ознаки, які не входять у значення слів. Конотації ВН є оцінними і здебільшого характеризують людину за різними ознаками. Вони виникли на основі певних ознак носіїв цих ВН, їх властивостей, звичок, діяльності тощо. Встановити конотації фразеологізмів з національно-специфічним змістом можливо лише за допомогою країнознавчого коментування. Простий переклад є недостатнім для адекватного сприйняття тексту, в якому міститься та чи інша ФО. Так, наприклад, в англійських прислів'ях, приказках, ФО з антропонімічним компонентом спостерігається часте використання імені *Jack*. Джек – це зменшувально-пестливе ім'я до імені Джон. Цей термін використовували носії середньо-англійської мови на позначення “простого чоловіка”, а в середині 16-го століття на позначення самця, тобто тварини чоловічої статі.

Можна припустити, що часте використання даного імені в англійських прислів'ях і приказках зумовлено його широкою поширеністю серед представників англійського народу. У силу його поширеності воно в багатьох випадках стає загальним. У приказці *Jack-of-all-trades*, пізніше породила більш конкретну одиницю – прислів'я *Jack of all trades and master of none*, дане ім'я власне вживається для позначення людини, яка береться за різні види діяльності, але толком нічого не вміє. Значення англійської приказки визначає її негативну конотацію. В українській мові існує приказка *Майстер на всі руки*. На відміну від англійської приказки, вона має позитивну конотацію і застосовується по відношенню до людини, яка вміє добре виконувати різні види робіт.

Таким чином, у розглянутій нами парі приказок спостерігається різний ступінь відбиття одного і того ж розуміння майстерності: для українського менталітету майстер на всі руки – це людина, яка багато вміє робити; для англійців майстер – це, перш за все, людина, яка добре володіє одним ремеслом, але не всіма відразу. Прототипами даної пари приказок, безсумнівно, були конкретні особи. Але в англійській мові власне ім'я стало

компонентом приказки, в українській мові воно не увійшло до її структури, тим самим надавши їй більш узагальнений характер. Дане положення аніскільки не заперечує факту застосування англійської приказки до людини з будь-яким ім'ям, якщо вона багато за що береться, але нічого не вміє робити (в результаті генералізації лексема *Jack* в цій приказці вживається в значенні *a fellow*). Воно лише вказує, по-перше, на легкість виявлення національної приналежності англійської приказки, тому що вона містить у собі реаліо-антропонім, а, по-друге, показує, що в основу вираження того ж поняття різні народи кладуть як абсолютно різні принципи, так і різні лексичні одиниці (в англійському варіанті – ім'я власне; в українській – ім'я загальне).

Порівняння такої пари приказок, як англійська *Before one can say Jack Robinson* та її українськомовний функціонально-смысловий еквівалент *Не встигнути і оком моргнути*, є наочним прикладом того, що один і той же концепт швидкості і моментальності дії може бути по-різному реалізований в образному і, отже, мовному вираженні. В основі опису однакового концепту лежать зовсім різні прототипові сцени. В українській мові в основі образного вираження *Не встигнути і оком моргнути* лежить спостереження за фізичною дією, яку легко перевірити на практиці, – морганням. Генетичним прототипом англійського прислів'я послужив реальний історичний персонаж Джек Робінсон, який завдавав своїм знайомим короткі візити і йшов перш, ніж оголошували про його прихід. Присутність антропонімів в англійській приказці значно ускладнює виявлення змісту даного тексту: вона вказує на національне маркування тексту і вимагає додаткових фонових знань з лінгвокраїнознавства. Більш того, вищенаведена пара приказок вказує і на різну ступінь відбиття одного й того ж поняття в двох мовах. Так, наприклад, в англійській мові швидкість передається за допомогою образу, що виражає дію, тривалість якої набагато довше дії, що використовується в українській приказці (щоб моргнути оком, потрібно лише частка секунди, щоб оголосити про прихід – кілька хвилин).

Приказка *The vicar of Bray* дає посилання на напівлегендарного вікарія з Брея, що жив в XVI ст., який чотири рази змінював свою релігію: двічі був протестантом і двічі католиком. *The vicar of Bray* являє собою ім'я-характеристику, яка створена не просто для називання тієї чи іншої особи, а для образної характеристики об'єкта. Назва-характеристика в даному випадку особливо підкреслює таку засуджувану властивість людини, як безпринципність. Згідно з цією приказкою, безпринципність для англійців – це непослідовність у вірі. Символом безпринципності є конкретна історична особа, що має в мові свою реалізацію. В українській мові немає прислів'їв та приказок, еквівалентних англійській приказці *The vicar of Bray*, що значно ускладнює виокремлення поняття і, відповідно, розуміння даної мовної одиниці українськомовними реципієнтами. Для розуміння поняття подібних прислів'їв і приказок іншочультурному реципієнту необхідні фонові лінгвокраїнознавчі знання як основна умова для розуміння тих фрагментів картини світу, які передані прислів'ями та приказками, які містять в собі антропоніми-характеристики, що включають у себе особливості ставлення цілого народу до певних рис поведінки, характеру людини.

Every Jack has his Jill походить з 17-го століття. Ця приказка запевняє людей в тому, що кожна людина рано чи пізно знайде свою половинку. “Джек та Джилл” – це англійський дитячий віршик, в якому Джек та Джилл ходили до пагорба по воду та перечепись. Джек зламав свою корону, а Джилл покотилася з пагорба. Є підстави вважати, що приказки з використанням антропонімів Джек та Джилл мають політичний характер. Вони представляють міністрів Генрі IV-го Емпсона та Дадлі, яких стратили невдовзі після того, як Генрі IV зійшов з престолу. В Північній Америці *Jack and Jill party* – це вечірка яку організовує пара, що скоро одружується.

A good Jack makes a good Jill говорить про вплив, який чоловік має на дружину та сягає 18-го століття.

All work and no play makes Jack a dull boy сягає 17го століття . Ця приказка застерігає людей про те, що неможна працювати без відпочинку.

Приказка *If the mountain won't come to Mohammed, Mohammed must go to the mountain* базується на розповіді, в якій Мухамед попросив гору прийти до нього. Коли гора не зрушила з місця, Мухамед сказав, що це просто Бог був поблажливим до нього, тому що

якби гора зрушила, всі люди загинули б. Ця приказка має на увазі те, що завжди є запасні варіанти, немає безвихідних ситуацій.

You can not serve God and Mammon значить, що одночасно вірити в Бога та служити Мамону неможливо. Якщо ти справжній християнин, то все що тобі має бути потрібно – це воля Бога. Мамон – це злий та аморальний Бог багатства. В часи Середньовіччя Мамон набув статусу демона. В Біблії Мамон персоніфікований в Люка та Метью. В багатьох слов'янських мовах, таких як польська, слово “мамон” часто використовують як синонім до слова “гроші”. Ця приказка заперечує те, що багатство може стати приводом до щастя та забороняє позичати гроші та влізати в борг. Але Біблія не забороняє позичати гроші, вона лише попереджає про те, що не потрібно позичати більше, ніж ти можеш повернути. Єдине, що має значення, це чому ти береш гроші в борг та як ти їх витрачаєш.

Прислів'я *to rob Peter to pay Paul* у не-носіїв англійської мови викликає лише уявлення про неадекватне ставлення до однієї людини на користь іншої. Попри це для британців, а особливо лондонців, це прислів'я і згадані тут антропоніми мають особливе забарвлення. Як пояснює британський мовознавець В.Х. Коллінз у своїй “Книзі англійських ідіом”, цей фразеологізм означає “...узяти від однієї особи, справи і т.д., щоб віддати іншому, іноді з імплікацією несправедливості”. Це суттєве доповнення впливає з нижчеописаного історичного факту, який мав місце в час особливого поширення цього прислів'я. Виявляється, в 1550 р. єпархія Вестмінстера, покровителем якої є Св. Петро і в якій розташовано Вестмінстерське абатство, була знову приєднана до єпархії Лондона. Тоді маєтки Паддінгтон і Вестбурн – у минулому власність абатства – передали єпархії Лондона, в якій розташовано собор Св. Павла, чийм патроном вважають Св. Павла. Таким чином, для глибоко релігійних англійців екстралінгвістичні фактори вказують на значно глибший зміст і виявляють емоційний компонент конотативного значення в дещо іншому ракурсі, ніж це здається на перший погляд тому, хто вивчає англійську мову. З такої точки зору важко сприйняти порівняння цього фразеологізму із тим, що наводить О.В. Кунін та А.А. Хазан.

According to Cocker значить “правильно”, “надійно”. Це прислів'я віддає шану англійському арифметику Едварду Кокеру (1631-1675). Він є автором популярної книги з математики, яка має назву “Арифметика”. Цей вираз став популярним після того, як його використав актор та режисер Артур Мерфі у своїй постановці “The Apprentice” (“Учень”). *According to Hoyle* – це американський відповідник цьому прислів'ю.

Прислів'я *Brave men lived before Agamemnon* розповідає про Агамемнона, короля Мікенів. Під час Троянської війни його оспівував Гомер та інші поети давньої Греції. Значення цього прислів'я, яке вклав в нього Горацій, мало на увазі те, що всім героям потрібні письменники, які можуть увічнити їхню славу.

As pleased as Punch перекладається на українську як “дуже задоволений”. Ця паремія походить з лялькової вистави “Панч та Джуді”. В цій виставі Панч виступає як самозакоханий та завжди задоволений лиходій.

What will Mrs. Grundy say? перекладається на українську як “Що трапилось? або “Що скажуть люди?”. Місіс Гранді – це вигаданий англійський персонаж, який завжди дотримується повсякденної цензури, щоб не погіршувати загальної думки по себе. Вона вперше з'являється у п'єсі Томаса Мортонна “Speed the Plough” (“Швидше, плуге!”) в якій Дейм Ешфілд постійно хвилюється про те, що про неї скаже її сусідка місіс Гранді. Цікавим є те, що в п'єсі О.С. Грибоедова “Горе от ума” місіс Гранді виступає як “Княгиня Марья Алексевна”, яка говорить “Ах! боже мой! что станет говорить Княгиня Марья Алексевна...”.

When Adam delved and Eve span who was then the gentleman – це англійський дитячий віршик 1300-го року. В цьому році “чорна смерть” вбила третю частину всього населення, тому люди, які вижили, відчувши себе сміливішими, почали вимагати звільнення від примусової безкоштовної праці на поміщика. Вони були дуже релігійними людьми, тому ця приказка запитує про те, що коли Бог створив Адама та Єву, не було жодних поміщиків, то чому ж вони мають бути тепер? Іншими словами, це був революційний слоган того часу.

Отже, функціонуючи у мовленні, ВН мають потенційну властивість перетворюватися у ЗН, що свідчить про безперервну еволюцію, властиву усім словам мови, як і самій мовній системі в цілому. В результаті десемантизації ВН втрачають функції індивідуалізації та

ідентифікації, розширюють межі номінації. Десемантизовані оніми уможливають більш точну та образну характеристику позначуваного об'єкта, явища або людини, виражаючи при цьому відношення мовця. У складі ФО значення онімів здатні абстрагуватися, узагальнюватися, конкретизуватися. В ономастичній фразеології оніми вичерпують свої ономастичні функції, перестають бути вираженням абсолютної одиничності. Вони зазнають семантичних перетворень та якісних змін, які свідчать про часткову, а іноді і повну подібність таких власних назв з загальними назвами. Відмінність власних імен від апелятивної лексики полягає в тому, що будь-яке з них, особливо топонім або антропонім, може стати національним за сферою свого вжитку та своєї значущості.

У кожній мові є слова, які позначають явища, пов'язані зі свідомістю, духовним світом носіїв мови і наділені специфічним національним колоритом. У значенні цих слів, окрім раціональних інформативних чинників, присутні конотативні аспекти, які інтерпретуються як додатковий зміст слова, його супровідні семантичні чи стилістичні відтінки, що накладаються на його основне значення, служать для вираження різних експресивно-оцінних значень.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ажнюк Б.М. Англійські фразеологізми з власно іменним компонентом// Мовознавство. – 1984. – № 6. – С. 61 – 65.
2. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків: Вища школа, 1987.– 135 с.
3. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства: Підручник. – К.: Вид. центр “Академія”, 2006. – 424 с.
4. Маслова В.А. К построению психолингвистической модели коннотации// Вопросы языкознания. – 1989. – Вып. 1. – С. 108–120.
5. Сайт английских пословиц и поговорок: <http://pogovorki.net/cat17/>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Арделян – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: ономастика, фразеологія.

НЕКОТОРЫЕ СРЕДСТВА РЕАЛИЗАЦИИ ЮМОРА НА ДИСКУРСИВНОМ УРОВНЕ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ П.Г. ВУДХАУЗА (ФРЕЙМОВЫЙ ПОДХОД)

Анжела БОЛДЫРЕВА (Одесса, Украина)

У роботі розглянуто деякі дискурсивні засоби формування гумористичного ефекту у лінгвокогнітивному аспекті. Механізм породження гумору досліджується з точки зору фреймової теорії.

The article is concerned with some of the discourse humorous effect formation devices in the linguistic and cognitive aspect. The mechanism of creating humorous effect is studied from the frame theory standpoint.

Исследованию юмора, а также различных языковых средств, его порождающих, посвящено достаточно большое количество научных работ как отечественных, так и зарубежных ученых (см., напр.: [4; 5; 6; 9; 10; 11; 12; 13]). Тем не менее, работ обобщающего характера, а также исследований юмора в русле фреймовой семантики относительно немного (см., напр.: [8; 9; 12; 13]).

Объектом нашего исследования в настоящей статье является вербальный юмор. Источником такой формы юмора служит язык. Однако вербальный юмор можно подразделить на чисто языковой, порождаемый языковыми средствами, и языковой ситуативный юмор, при котором язык отражает ситуацию общения. На наш взгляд, эти разновидности вербального юмора реализуются на разных уровнях, с помощью разного языкового материала. Нами было выделено два таких уровня: языковой и дискурсивный. На языковом уровне юмористический эффект создается различными языковыми средствами и приемами такими, как игра слов, метафора, сравнение, гиперболы, употребление слов различной стилистической маркированности и т.п. На дискурсивном уровне реализация юмора возможна только в коммуникации, в процессе социокультурного взаимодействия коммуникантов. Понимание юмора в этом случае зависит также не только от степени владения адресатом языком, но и от наличия у него экстралингвистических знаний о ситуации, предмете сообщения и т.п.